

عباد الرحمن

فاطمه امین الدوله

با همه‌ی امتیازات ویژه همراه خواهد بود. لازم به ذکر است، با توجه به آیات فوق، در این بحث، پاداش و کیفر، پاداش مخصوص عبادالرحمن، اهمیت صبر، انگیزه، حقیقت صبر و استقامت، درجات صبر و عوامل مخل صبر و رابطه‌ی صبر و تقوا و راه‌های دست‌یابی به فضیلت صبر را به صورت مختصر بیان می‌کنیم.

پاداش و کیفر در قرآن

مسئله‌ی پاداش و مکافات عمل از سنت‌های قطعی خداوند است که به شکل‌های گوناگون به تناسب عمل دامن‌گیر انسان می‌شود. در قرآن، آیات عدیده‌ای در این باره آمده، و آن از امور مسلم است، هیچ‌گونه تردیدی در تحقق آن وجود ندارد و خداوند تأکید فراوانی در تذکر آن دارد تا پیروان قرآن هرگز این قانون حتمی را از یاد نبرند و از آن غفلت نکنند. برای نمونه قرآن می‌فرماید: جزاء وفاقاً [نباء/ ۲۶]: کیفری مناسب [با جرم آن‌ها].

هم‌چنین می‌فرماید: «جزاء من ربك عطاء حساباً» [نباء/ ۳۶]: [این است] پاداشی از پروردگار تو، عطایی از روی حساب.

خداوند بیان می‌کند، همه‌ی کارهایی که انسان انجام می‌دهد، در حساب دقیق الهی ثبت و ضبط می‌شوند و برای همه‌ی کارها از خوب و بد، جزای مناسب وجود دارد. البته لازم به ذکر است، مسئله‌ی جزا تنها مخصوص آخرت نیست، بلکه بخشی از آن در همین دنیا نیز وجود دارد و به خاطر کارهای انسان، به شکل‌های گوناگون نصیب او می‌شود. همان‌گونه که قرآن می‌فرماید: «ولله ما فی السموات وما فی الارض لیجزی الذین اساءوا بما عملوا و یجزی الذین احسنوا بالحسنى» [نجم/ ۳۱]: و هرچه در آسمان‌ها و هرچه در زمین است از آن خداست تا کسانی را که بد کرده‌اند، به [سزای] آن‌چه انجام داده‌اند، کیفر دهد و آنان را که نیکی کرده‌اند، به نیکی پاداش دهد.

تفسیر شریف مجمع البیان ذیل این آیه می‌نویسد: (کسی می‌تواند) بر اساس عدالت و انصاف پاداش و کیفر دهد که فرمان‌روای آسمان‌ها و زمین و مالک دنیا و آخرت باشد و درست به همین دلیل است که در جمله‌ی معترضه، می‌فرماید: و آن‌چه در آسمان‌ها و آن‌چه در زمین است، از آن خداست تا کسانی را که بد کرده‌اند، به شرک و بیداد گراییده و حقوق و حرمت مردم را بی‌رحمانه پایمال ساخته‌اند، کیفر نماید.

و منظور از «یجزی الذین احسنوا بالحسنى»، پاداش نیکو، و بهشت پرتراوت و پرنعمت خداست که به شایسته

قرآن پس از ذکر صفات و مزایای افتخارآمیز بندگان خدای رحمان، پاداش ظاهری و باطنی آن‌ها را در روز قیامت بیان می‌کند و می‌فرماید: «اولئك یجزون العرفه بما صبروا و یلقون فیها تحیه و سلاماً خالدین فیها حسنت مستقراً و مقاماً» [فرقان/ ۷۶-۷۵]: ایشان‌اند که به [پاس] آن‌که صبر کردند، غرفه [های بهشت] را [پاداش] می‌گیرند و در آن جا با سلام و درود مواجه خواهند شد. این آیات بیانگر پاداش عبادالرحمن است که بسیار عالی و

کرداران و آزادمنشان ارزانی می شود. خدا؛ انسان ها را آفرید تا او را بپرستند و در این راه است که پاره ای هدف آفرینش را شناخته و راه یکتاپرستی را برمی گزینند و پاره ای نیز راه شرک و بیداد و ناسپاسی را و هرکدام از این دو گروه به طور طبیعی در برابر عملکردشان به پاداش و کیفری که در خور آن هستند، خواهند رسید.

روایات نیز در این باره بی شمارند؛ به عنوان نمونه امام علی (ع) فرمودند: هر انسانی با عمل خود ملاقات می کند و بر اساس آن چه انجام داده است، جزا داده می شود [غرر الحکم و دررالکلم: ۱۶۵].

هم چنین فرمودند: هرگونه که رفتار کنی، با تو همان گونه رفتار می شود [وسائل الشیعه، ج ۲۰: ۳۵۷؛ مستدرک، ج ۱۱: ۳۳۳؛ بحارالانوار، ج ۲: ۳۱۷].

امام صادق (ع) فرمودند: هر مصیبتی که به بنده می رسد، به سبب گناه است [اصول کافی، ج ۳: ۵۷۶].

در مسئله ی پاداش و کیفر، اهمیت خلود و جاودانگی آن است که می تواند هشدار بزرگی برای بشر باشد. مجرمانی که خداوند وعده ی خلود در آتش را به آن ها داده است، باید متوجه باشند که همیشه در عذاب اند؛ همان طور که خداوند می فرماید: «و من یعص الله و رسوله فان له نار جهنم خالدین فیها ابداً» [جن/ ۲۳]: و هرکس خدا و پیامبرش را نافرمانی کند، قطعاً آتش دوزخ برای اوست و جاودانه در آن خواهد ماند.

در آیه ی ۳۵ رعد می فرماید: «أکلها دائم و ظلها»: میوه و سایه اش پایدار است و زوال در آن راه ندارد. حضرت علی (ع) در نهج البلاغه می فرماید: خداوند پس از برپا شدن قیامت، فرمان برداران را در جوار رحمت خود جای و در بهشت جاویدان قرار می دهد؛ خانه ای که مسکن گزیدگان آن هرگز کوچ نمی کنند و حالات زندگی آنان تغییر نمی پذیرد. در آن جا دچار ترس و وحشت نمی شوند و بیماری ها در آن ها نفوذ خواهد کرد. خطراتی دامگیرشان نمی شود و سفری در پیش ندارند تا از منزلی به منزل دیگر کوچ کنند [نهج البلاغه، خطبه ی ۱۰۹: ۲۰۹].

صفات و ویژگی هایی که درباره ی عبادالرحمن بیان شد، اموری بودند که از ناحیه ی این بندگان ممتاز خداوند تقدیم آستان خدای رحمان می شد. حال ببینیم، واکنش متقابل خداوند در مقابل این بزرگواران چگونه است؟ پروردگار متعال چگونه با آنان برخورد می کند و در برابر این صفات و حالات که عالی ترین مظاهر بندگی را بیان می کردند، خداوند چه پاداشی به این صفات عالی (که از توحید و رابطه با خالق هستی شروع می شود و به مدارای خوب با مردم و شب زنده داری و همت بلند و مواظبت بر خانواده و... منتهی می گردد) می دهد؟ در عالم آخرت چه چیز عایدشان خواهد کرد و

به چه مقامی دست خواهند یافت؟

خداوند متعال در آیات ۷۵ و ۷۶ سوره ی فرقان، در مقام بیان اجر و جزای عبادالرحمن می فرماید: «پاداش عظیم آنان به صبرشان مربوط است و با جمله ی «بما صبروا» افاده می کند که این اجر وافر و بی دریغ، بر اثر صبر و به خاطر تحمل و پایداری عبادالرحمن است و در پرتو صبر، قصر بهشتی را با آن خصوصیات به آنان خواهند داد.

قرآن با ظرفیت خاصی، تمام صفات عبادالرحمن را زیر چتر صبر درمی آورد و مجموعه ی پاداش ها و سرانجام نیک را مرسوم صبر و بردباری افراد نیکوکار شمرده است؛ به خاطر این که صبر و استقامت زیربنای کسب تمام فضایل انسانی و ملکات اخلاقی است و هیچ یک از این صفات و حالات سیزده گانه، بدون روح مقاومت امکان پذیر نیست.

آری، سخن ناروا شنیدن و برخورد های نامطلوب از جاهلان دیدن، و نیز شب را به عبادت و نیایش گذراندن و چشم پوشی از خواب و استراحت ولو برای مدتی از شب، و مهم تر و روشن تر، پرهیز از زنا و تن ندادن به هوس بازی و شهوت رانی... بدون صبر چگونه میسر و امکان پذیر خواهد بود. این صفات ارزنده، متوقف به صبر و پایداری است.

خداوند راجع به پاداش عبادالرحمن، از غرفه ی بهشتی یاد می کند و به آن انسان های زبده و پاک بر اثر صبر و ثباتشان، این وعده ی روح بخش و نوید شادمانی داده شده است و در ادامه می فرماید: عبادالرحمن در قصر بهشتی سلام و تحیت می یابند (و یلقون فیها تحیة و سلاماً) یعنی مقصود، سلام خداوند به وسیله ی ملائکه الله است. این فرشتگان الهی مأمورند که سلام و تحیات خداوند را به عبادالرحمن ابلاغ کنند؛ همان گونه که قرآن می فرماید «سلام قولاً من رب الرحیم» [یس/ ۵۸]: از جانب پروردگار [ی] مهربان [به آنان] سلام گفته می شود.

مجمع البیان ذیل این آیه می نویسد: پس از ورود آنان به بهشت، فرشتگان از هر سو بر آنان وارد می گردند و سلام و خوشامد می گویند و می افزایند «سلام علیکم من ربکم الرحیم»: درود گرم و نویدبخش از سوی پروردگار مهربانتان بر شما شایسته کرداران باد [مجمع البیان، ج ۲۳: ۷۵].

در تفسیر المیزان، درباره ی آیه ی ۲۳ و ۲۴ سوره ی رعد می خوانیم: «و این غیر آن سلامی است که ملائکه به بهشتیان می گویند و قرآن چنین حکایتش کرده است: «والملائکه یدخلون علیهم من کل باب، سلام علیکم بما صبرتم، فنعیم عقبی الدار»: و فرشتگان از همه ی درها برایشان در می آیند و می گویند سلام بر شما، به پاداش صبری که کردید، پس چه سرانجام نیکی است خانه ی بهشت» [المیزان، ج ۱۷: ۱۶۰].